

WAS ONS LAND VROEGER NIET ÉÉN GROOT WETLAND?

De 'Sudd' Afrika's grootste moerasgebied

Machiel de Vos

Op velerlei wijze worden wij er heden ten dage opmerkzaam op gemaakt dat de mensheid zich dient in te spannen voor het behoud van natuurgebieden om hierdoor het eigen leefklimaat in stand te houden. De toegenomen kennis van de ecologie heeft het inzicht opgeleverd dat het verdwijnen van natuurterreinen meer is dan het verdwijnen van enkele planten en vogels. Dat het verdwijnen van vogels zoals Ooievaars en Ortolanen te maken heeft met de cultuurtechnische ontwikkelingen in ons land zal nu meniggeen duidelijk zijn.

Naast de economische vooruitgang zijn door allerlei technieken ook grote verarmingen in de vogelwereld teweeggebracht. Wij denken hierbij aan waterbouwkundige werken en cultuurtechnische maatregelen zoals 'droogmakerijen', drainagesystemen, grasland- en bouwlandbemesting en -bewerking, enzovoort.

Zo moest ik terugdenken aan de grootouders van een vriend, die in een polder woonden waar het in cultuur brengen van moerasland een bezigheid van de 'werkverschaffing' was. Onze belangstelling voor vogels was voor de oude baas vaak aanleiding om te vertellen hoe het vroeger in dit moerasrijke gebied was. Dan hoorden wij over de vele soorten eenden die in groten getale hier broedden. Als jongens vonden wij zelf naast de nesten van de Wilde Eend, ook menig nest van de Krakeend, zoals wij de Zomertaling noemden. Ook wij moeten nu helaas al zeggen: dat was 'vroeger' – dertig jaar geleden! Ook hoorden wij vertellen van de ganzen, de Blauwe en Bruine Reigers en de 'modderganzen' zoals de Aalscholvers werden genoemd.

Met de verhalen over de manden vol met eieren die werden 'gehaald', zijn bij ons de indrukken achtergebleven van een overweldigende hoeveelheid vogels die in het moerasgebied in de

Kop van Overijssel voorkwam. En is ons Nederland niet één groot vogelrijk 'wetland' geweest? Van deze grote vogelrijkdom wordt ons nu uit overlevering verteld en wij kunnen in historische geschriften lezen en vernemen uit wetenschappelijk onderzoek.

Deze gedachten aan het zeer vogelrijke deltagebied kwamen mij voor de geest bij het zien van de geweldige vogelrijkdom in één van de grootste moerasgebieden in de wereld, de 'Sudd' in Zuid-Soedan.

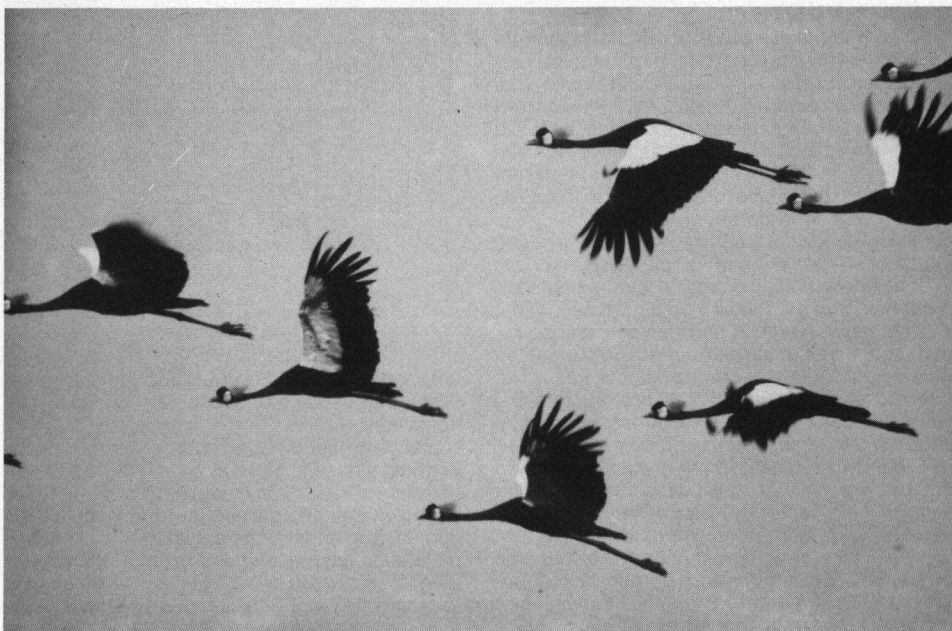
Vogelrijkdom nabij de Nijl

Net aangekomen in Zuid-Soedan werden wij overweldigd door de vogelrijkdom rond het huis waar wij een gastvrij onthaal kregen. Het was november 1982. Bij het drinken van een kopje koffie onder de acaciaboom naast het huis, hadden wij op enkele meters afstand, gezelschap van een

Naast economische vooruitgang is door allerlei technieken ook grote verarming in de vogelwereld teweeggebracht. Nimmerzet, Afrikaanse en Europese Lepelaars en Grote Zilverreiger in Zuid-Soedan.

Foto: Machiel de Vos.

Afreagerend schieten op Kroonkraanvogels

Foto: Machiel de Vos.

schitterende blauw-zwartgrijsgekleurde Grijskopijsvogel.

Een rondje om de, in het kader van een ontwikkelingsproject, aangelegde rijstvelden leverde iedere keer met de vele vogelsoorten weer een geweldige aanblik op.

Naast Koereigers zagen wij Zwartkopreigers en Hamerkoppen. De ooievaarsfamilie was met tientallen vertegenwoordigd door de Nimmerzat, Openbekooievaars, Wolnekooievaars en niet te vergeten Zadelbekooievaars waren altijd aanwezig. Met zijn grote vuurrode snavel, het zwart-witte verenkleed en het gele 'zadel' boven aan de snavel, was deze Zadelbekooievaar één van de vogels die ons het meest imponeerde. Naast Heilige Ibissen zagen zij Hadada-Ibissen en maraboes. Afrikaanse Visarenden waren in de buurt altijd te zien op termietenheuvels langs de rijstvelden en langs de Nijl in bomen of struiken.

De Sudd

De hoofdader van de Nijl waarlangs de scheepvaart gaat, loopt van Juba, de hoofdstad van de provincie Equatoria in Zuid-Soedan, naar Karthoem in Midden-Soedan.

De lengte van de Nijl, die hier Bahr el Djebel (= bergstroom) wordt genoemd, is tussen bovengenoemde plaatsen circa 1500 km. Hierbij dan te bedenken dat Soedan een oppervlakte heeft van ruim zestig maal Nederland en de Sudd een oppervlakte van 30.000 km² in de droge tijd, terwijl de oppervlakte in de regentijd 100.000 km² kan zijn.

Dit zegt wel iets over de grootsheid van dit 'wetland' in Afrika.

In Zuid-Soedan, met het stadje Bor als vertrekpunt van onze tochten, vindt men een stelsel van rivieren en kreken en plassen tot een breedte

van vijf à tien km. Hiertussen groeien het huizenhoge riet en de Papyrus, waarin kolonies Kwakken nestelen en waar Nijlpaarden hun foerageergebied hebben.

Dit gebied ingaan is niet zonder risico. Het water heeft een stroomsnelheid van circa 1,5 m per seconde. De meeste brede wateren in dit gebied verdwijnen via een stelsel van kreken in de ondoordringbare rietmassa. Dit is de 'swamp' met al het mysterieuze leven. Hier zagen wij ook de Reuzen- of Goliathreiger, welke wij op een andere plaats konden fotograferen.

En wat te zeggen van al die Bonte IJsvogels in de Zuid-Soedan?

Foto: Machiel de Vos.

Wildlife

Wij waren benieuwd of wij op een tocht met de mensen van het Soedanese departement voor Wildbeheer in Bor, kortweg 'Wildlife' genoemd, nog iets interessants zouden zien. Het eind van het regenseizoen is niet de meest geschikte tijd om groot wild in de streek van de Nijl te zien. De Olifanten, Giraffes, Zebra's, antilopen en dergelijke komen pas in de droge tijd hun natje en voedsel zoeken in de buurt van de rivier.

Gelukkig hadden wij bij het Wildlife een goede introductie meegekregen vanuit Nederland.

In een oude vervallen optrek – laten wij het toch maar een gebouw noemen troffen wij hen, nadat geüniformeerde en met geweren gewapende lieden ons hadden aangekondigd. Wij maakten een afspraak om met hen op stap te gaan. Het geëxerceer en gesalueer gaf ons nu niet bepaald het idee dat wij met wildoppassers op stap zouden gaan. Maar goed, laten wij het er op houden dat ook jachttopziëners daar een uniform dragen. Alleen de geweren waren bepaald geen jachtgeweren, zoals wij die kennen, maar nu loopt hier ook wel ander wild rond!

Toen wij enthousiast reageerden op het zien van een groep Abdimsooievaarders en een aantal gieren in het luchtruim, waren de Wildlife'ers er groots op dat ze dit konden laten zien.

De vogelrijke toic

De tocht leidde ons naar een plaats vanwaar wij het gebied van de toic – ondergelopen uiterwaarden in het groot – goed konden overzien. Dit soort wetland is bekend als vogelrijk gebied. In het ondiepe water krioelde het van de vis en de hoeveelheid vogels was er dan ook naar! Kleine, Grote en Geelsnavelzilverreigers, de me-

Overvliegende Witkopgier, Zuid-Soedan.
Foto: Machiel de Vos.

lanistische (zwarte) Zilverreigers, Afrikaanse Pelikanen en Lepelaars, Steltkluten in gigantische aantallen!

Nadat wij Spoorwiekganzen bekeken en gefotografeerd hadden, bleek dat de Wildlife'ers het geweer niet voor niets bij zich hadden. De oude schietwerktuigen werden met kogels geladen en vergrendeld, dat gelukkig al zo veel herrie maakte dat een aantal ganzen al de lucht inging. De rest werd onder vuur genomen en ging voor ons niet snel genoeg op de wieden. Nadat er al heel wat was geknald bleek er nog niets geraakt te zijn. De Wildlife'ers moeten gemerkt hebben dat wij deze gang van zaken erg vreemd vonden, want zij verontschuldigde zich dat dit bedoeld was voor eigen gebruik als aanvulling op het eenzijdige voedsel.

Bij de volgende groep eenden kregen wij eerst de gelegenheid te fotograferen en daarna was het schieten met de geweren. Het laatste leverde als resultaat op... niets, gelukkig! Maar als het

Strikken van olifantshaar (uit de staart) opgesteld voor het vangen van ijsvogels door de oorspronkelijke bewoners, de Dinka's.
Foto: Machiel de Vos.

Het gebied van de toic (ondergelopen uiterwaarden) is zeer vogelrijk met Nimmerzat, Heilige Ibis, Kleine en Grote Zilverreiger en Afrikaanse Pelikaan.
Foto: Machiel de Vos.

Lelplevier (links) en Heilige Ibis, Zuid-Soedan.
Foto: Machiel de Vos.

Zadelbekooievaars, Zuid-Soedan.
Foto: Machiel de Vos

niets raken resulteert in het even later afreagerend schieten op Kroonkranvogels, dan vraag je je wel af wat hier de functie van Wildlife is. Maar de aanblik van de geweldige hoeveelheden reigers, Ooievaars en Ibissen vroeg meteen alweer onze aandacht. En wat te zeggen van een hele serie Bonte IJsvogels, Lelplevieren en de vele Grielen?

Bedreigde vogels

Op een avondrit langs de 'autoweg' – een onderprofiel gebracht klei/zandpakket – was het opvallend hoeveel Grielen en Nachtzwaluwen op de weg zaten. Waren het de insecten die op het overdag opgewarmde wegdek het aantrekkingskracht hebbende voedsel vormden? Zeker voor de Nachtzwaluwen was deze plaats vaak hun dood doordat ze nog later dan de Grielen, of in het geheel niet opvlogen bij het naderen van een auto met de lichten aan. Wanneer wij de auto stopten konden wij de Nachtzwaluwen en Grielen tot op een enkele meter benaderen. Wij hoorden ook vertellen dat bij nachtelijke colonnes de Grielen en Nachtzwaluwen bij tientallen van de autobumpers geschept konden worden. Deze tolheffing van vogels is toch weer heel wat anders dan wanneer wij één van de oorspronkelijke bewoners – een Dinka – pogingen zien doen om met strikken van olifantshaar een IJsvogeltje te vangen. Ook met het pijl en boog schieten op vogels door de Dinka's is een ander soort

bedreiging voor de vogels dan drooglegging van een groot wetlandgebied door de aanleg van het Jongleikanaal.

Wat zullen de ontwikkelingen zijn?

Nu Soedan, opnieuw verdeeld door oorlogsgeweld in het zuiden, medio 1984 door de Nederlanders en vele buitenlanders verlaten is, is dit gebied voor het gevoel van Soedan, weer het land van de zwarten. Wij kunnen slechts gissen waf dit voor de ontwikkeling van natuurbescherming en de vogels zal betekenen. Het is mogelijk dat de stroperij weer hoogtij gaat vieren. Maar wanneer je ziet hoe het Wildlife de begeleiding verzorgt van de jaarlijkse dierenvangst – hoe zeldzamer, hoe meer gewild – voor Arabische dierenruinen, dan zal er nog wel heel wat water door de Nijl vloeien voordat de Sudd als één van 's werelds grootste wetlands de bescherming heeft die het waard is.

■ Machiel de Vos, Van Waldeck Pyrmontlaan 2, 3832 GC Leusden.

LITTERATUUR:

- Hulsbosch, F.N.M. (1976): Soedan, Landendocumentatie: Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam.
Hopman, J. (1983): De Sudd. Grasduinen, september 1983.
Williams, J.G. (1980): Birds of East Africa.